

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ
FACULTY OF FINE ARTS

Ateliér tělového designu
Body Design Studio

Cez chodník prebehuje ježko.
A hedgehog runs through the sidewalk.

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DIPLOMA THESIS

AUTOR/KA PRÁCE

AUTHOR

BcA. Kristína Rejšová

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

doc. Mgr.A Lenka Klodová, Ph.D.

BRNO 2020

OBSAH DOKUMENTACE:

TEXTOVÁ ČÁST

s. 5 – 11

OBRAZOVÁ ČÁST

s. 12 – 17

TEXTOVÁ ČASŤ

Anotácia

Cez chodník prebehuje ježko je zbierka textov o všednej kráse sveta, o pomalosti a sústredení. Sú to príbehy videné, vnímané, vypočuté mnou. Príbehy pri ktorých som sa zastavila alebo ma zastavili oni.

O tom ako slnko a rastlina vytvárajú tieň, ako nad nami do kruhu lietajú bociany, ako v prítmí prebehuje jazvec, ako padá šiška zo stromu, ako mačky sedia v tme, ako hladí rastlinu po listoch, ako v rohu izby sedí nočný motýľ, ako pes čosi pozoruje v tráve, ako na ceste leží dúhová škvrna, ako zisťujú, že pod borovicou prší najmenej zo stromov navôkol, ako sa vznáša oblak pary nad lesom, ako tamarindy na noc zatvárajú svoje listy,...

Tieto texty zapisujem a prenášam ich na ručný papier, ktorý som vyrobila zo zozbieraných papierov a rastlín. Špendlíkom do nich vydierkovávam príbeh po príbehu. Spoločne sa potom schádzajú na okrúhlym stole, kde sa s nimi môžu stretnúť ľudia a zažiť si ich svojim pohľadom a hmatom.

Motivácia k vytvoreniu záverečnej práce

Témou všednosti sa zaoberám celé štúdium, väčšinou som si vybrala nejaký jav, nejakú konkrétnu oblasť a na tú som sa sústredila, skúmala som ju. Mojim cieľom bolo všednosť zviditeľniť a poukázať, aká je dôležitá, cez to, že jemná a pominuteľná. Často nám uniká pomedzi prsty a my strácame kontakt s jej zázračnosťou.

Súčasná doba je na ňu prirýchla, predbehuje ju a my ju nestíhame zachytiť. Ponáhľame sa z miesta na miesto, máme plno "povinností", všade na nás vyskakuje nejaká reklama, v meste z každého obchodu hučí iná pieseň, čumíme do telefónu chrliaceho novinky zo sveta internetu. Dnešný bežný svet nás doslova prehlcuje.

Rýchlosť dní sa mi pomaly začala lepíť na päty, na všednosť som ledva dovidela, pomaly si vykračovala niekde v diaľke za mnou. Chcem ísť v klude vedľa nej a rýchlosť pustiť, aby nás predbehla. Tak sa učím spomaľovať a svoju pozornosť venovať všednosti. Sledovať okolie kde sa práve nachádzam, pozorujem ľudí, čo okolo mňa rastie za stromy a rastliny, dvíham hlavu k oblohe. Nechávam na seba zapôsobiť to, čo ma obklopuje. Nechávam sa zaujať.

V tejto práci sa sústreďujem práve na ten pocit zaujatia, očarenia, zastavenia sa nad niečím krásnym a pozoruhodným. Každé takéto zastavenie je príbehom. Stačí ho len zapísať, nie je potrebné ho nijako vyzdvihovať, nechám ho v plnej všednosti a prostote, tak ako zapôsobil na mňa.

Príbehy, ktoré chcú byť videné

K tomu, aby som príbehy videla, je nevyhnutné, aby som bola prítomná na mieste, kde sa práve nachádzam, byť tu a teraz. Mať bystré zmysly - oči na stopkách, čulé uši, citlivý nos, kožu vnímajúcu jemný vánok i jazyk tešiaci sa z chuti. To znamená, že moju myseľ smerujem z vnútornej krajiny do tej vonkajšej a nechávam ju sa po nej voľne prechádzať a nasávať ju. Na cestu po vonkajšku si so sebou myseľ berie aj moje zmysly. Potom nebránim svetu mi padať do očí, tiecť do uší, vchádzať do nosných dierok, hladkať kožu a rozplývať sa na jazyku.

Keď ma niečo zaujme, očarí, zastavím sa, niekedy len myseľou, inokedy zastane aj moje telo. Len vnímam a zamlknem ako kameň vo vode. Keď k tomu dôjde, viem, že sa nachádzam vo vnútri príbehu, ktorý zapíšem. V ten okamih nie som len v sebe, ale s príbehom. Vtedy je v mojej mysli ticho a klud, takže môžem pozorovať ako sa príbeh vpija do mojej vnútornej krajiny. Moja myseľ sa stáva ježkom, ktorý prebehuje cez chodník.

„Neuvědomujeme si, že nemáme oči abychom viděli, ale máme oči jen a jen proto, že je něco, co je předem dáno k vidění. Protože je mimo nás něco k uvidění, proto máme oči. Protože kolem nás existují zvuky, máme uši, protože jsou kolem nás věci, máme taktilitu a podobně. Jinak řečeno, protože žijeme v možnostech, máme přístupové cesty ke světu. Svět je pole možností a ty si žádají, abychom je zahlédli, uslyšeli, ohmatávali a opracovávali. Člověk je bytostí předem napojenou na něco, čemu všichni bez váhání říkáme svět. Ale tento svět je otevřeností, jež nám byla darována, vždyť tady také nemuselo být vůbec nic. Původní otevřenost je zdrojem nekončícího údivu, protože pravda, neskrytost je jen tím, co je umožněno předem existující otevřeností. A tato otevřenost je obdarováním, které nejsme schopni vyjádřit ani pochopit,“ cituje Anna Hogenová Martina Heideggera v knihe *Žít v vlastního pramene*. Práve preto, že Heidegger hovorí, že otvorenosť sveta sa nedá pochopiť, snažim na jednu stranu nič k príbehom nepridávať a na druhú stranu kludne nechávam svoju myseľ túlať sa po okolí a otvorene vnímať svet.

Ďalšou knihou, ktorá mi pomohla pochopiť, čo sa odohráva, keď sa s príbehmi stretávam je kniha *Praxe divočiny* od Garyho Snydera. O pozorovaní sveta a vysielaní správ prírodou píše: *„Svět je pozorování. Člověk nemůže kráčet po lukách nebo po lese, aniž by svou přítomností nešířil celou řadu zpráv, vyletí drozd, zakřičí sojka, brouk se schová v trávě a signál se šíří dál. Každý tvor pozná, kdy krouží jestřáb a kdy kráčí člověk.“* Z toho vyplývajú dve veci. Za prvé, že príroda je plná správ a príbehov. A za druhé, že i človek môže byť jednou z týchto správ a nemusí teda byť len tým, kto správy prijíma, filtruje ich a rozumie im.

Človek nemusí mať zodpovednosť za to, čo vidí. Môže sa potichu prechádzať po krajine a nechať sa stretnúť. Je otvorený čomukoľvek, rovnako ako jeho myseľ a zmysly. Nepotrebuje svetu nič zdieľať, nepotrebuje mu rozumieť a necíti potrebu mať prítomný okamih pod kontrolou. Prestáva byť tým, kto správy číta a stáva sa jednou z nich. Stáva sa ušami, ktoré počujú krik sojky, ktorá kričí, pretože počuje kroky človeka. Kroky človeka nemusia byť len počuteľné, sú tiež viditeľné. Sojka vidí, že človek prichádza a nekričí len preto, aby o tom

dala vedieť ostatným tvorom, ale tiež preto, aby si ju človek všimol. Chce byť videná. Rovnako ako sojka, chcú byť uvidené aj všetky príbehy, ktoré som stretla.

Zastavenie alebo zaujatie, ktoré je príbehom, tak nevychádza len zo mňa. Nieje to jednostranná situácia. Rovnakú rolu v zastavení majú aj príbehy, chcú, aby som sa zastavila. Je to stretnutie. Ja stretávam ich a oni stretávajú mňa. Heidegger by asi povedal, že ide o stretnutie dvoch otvoreností, otvorenosti môjho pohľadu a otvorenosti sveta.

Zapisovať umenie

Ako tak nad tým premýšľam, tak ja umenie nevytváram, len ho zapisujem. Kráčam prítomnosťou, mám bystré zmysly a nechávam sa očarovať tým, čo ma stretáva. A to zastavovanie sa nad niečím krásnym, to je to umelecké dielo. Malebný výhľad na lesy z vlaku je umením, impresionistickým obrazom. Vták prechádzajúci sa po chodníku, holubia performance. Svetlá jazdiacich aut po strope bytu, svetelná inštalácia. Zvuk bijúcich vln oceánu je hudbou. Všetky tie diela existujú len krátky čas, keď sa zastavím a som s nimi. Bdelosť k nim, však môžem zlepšovať, pestovať svoj pozorovateľský um byť tu a teraz. Takže sa dá tiež povedať, že celý môj život je galéria a ja som zároveň umelcom aj divákom. Umelcom, ktorý je bdely a dielo si uvedomuje. Divákom, ktorý to dielo pozoruje a necháva ho na seba pôsobiť.

To znamená, že tvorba diela týmto spôsobom funguje tak, že v živote nevymýšľam, nevytváram umelecké dielo. Len ho nechávam, aby ma ono stretlo a uvedomujem si ho. Len brúsim svoju schopnosť otvorenosti a všímavosti.

Keď také umelecké dielo zachytím, zapíšem si ho. Nemusela by som to urobiť a aj tak by existovalo, ale ja to robím, aby som z neho mohla vytvoriť umelecké dielo, ktoré bude viditeľné nielen v prírode, ale aj v umeleckom svete. Napriek tomu však nie som autorkou, ale skôr zberateľkou. Umenie nachádzam a zbieram ho. Mám svoju zbierku, som zberateľkou krásy sveta, ktorá sa v určitých prostrediach nazýva krásou umenia.

Podobne nad spojitosťou sveta a umenia premýšľal aj Henry David Thoreu v knihe Walden - Život v lesích: „*Jistě má význam, umí-li někdo namalovat znamenitý obraz nebo vytesat sochu, a tak vytvořit něco krásného, ale mnohem úžasnější je vytesat a namalovat právě tu atmosféru a prostředí, kterými se díváme, a to můžeme v mravním smyslu dokázat všichni. Naučit se hodnotně prožít svůj den, to je to nejvyšší umění. Je úlohou jednoho každého, aby si život sformoval sám do nejmenších podrobností, život, na nějž budeme hrdí ve svých nejvznešenějších a nejpřísnějších chvílích.*”

O príbehoch

Témy príbehov sú rôzne, no najčastejšie sú spojené s tým, čo mám rada, čo ma fascinuje. Často sú to zvieratá, rastliny, deti, príroda, kúsok rozhovorov. Takže sa tie príbehy nejakým spôsobom mnou asi predsa len filtrujú.

Texty sú napísané v prítomnom čase. Pretože, keď si spomienky prehrávam v hlave, vraciam sa k nim a prenášam ich do prítomnosti. Takže sú tu, keď si na ne spomeniem.

Preformulovala som ich do tretej osoby, aby sa nejakým spôsobom stali viac obecnými. Aby hovorili sami za seba na niekoho iného, ako prehovárajú ku mne, keď idem zrovna okolo. A tiež, aby som zdôraznila, že som len ich pozorovateľom a nie ich tvorcom. Rozhodla som sa tiež práve preto, lebo sa mi niekoľko krát stalo, že za mnou niekto prišiel alebo ma oslovil a vtiahol ma do svojho príbehu. Príkladom takéhoto príbehu je: *Sedia na lavičke. Prichádzajú za nimi dve malé dievčatá a chcú, aby ich nasledovali. Vysvetľujú im, ako polievajú stromy podľa toho, na ktorom mieste je suchá kôra.*

Ale všetky príbehy chcú byť videné a preto vťahujú mňa, alebo divákov tohto umeleckého diela, do svojho vnútra.

Proces tvorby

Zbieram zapísané príbehy a popri tom aj papiere. Z nich vyrábam ručné papiere veľkosti A5, na ktoré texty prenášam. Všetky papiere z ktorých mixujem papierovú kašu na výrobu ručného papiera, sa ku mne nejakým spôsobom vzťahujú. Sú to rôzne staré zápisky a kresby, tiež pokusné papiere na vytvorenie tejto práce, alebo papiere, ktoré som dostala. Veľkú časť tvoria kresby detí zo škôlky, kde som pracovala. Dostávala som ich dennodenne ako darčeky. Ďalej do kaše lejem zvyšky čaju, často aj s bylinkami, alebo primiešavam kvety, rastliny, ktoré nazbieram na prechádzkach.

V jednom týždni, keď som pracovala na výrobe papiera, bola papierová kaša odložená pri stole. Na ňom bola zrovna položená kytica jarných vetvičiek. Opadávali do nej lupienky kvetov. To je tiež jeden z príbehov.

Texty sú súčasťou papiera. Vydierovám ich špendlíkom za pomoci šablóny vytlačenej na počítači. Vydierkovanie mi atmosférou pripomína vyšívanie, alebo šitie v rukách. Je to gesto, ktoré sa pojí so sústredením, tichom a jemnosťou.

Dierka je prázdno. Spomienka je tiež prázdno, absencia niečoho, čo už tu nie je. Spomienka na príbeh nie je len jedna dierka, ale celý záhon dierok. Ale aj tak sú dierky stále prázdnom. Príbehom sa stávajú až vďaka papieru, do ktorého sú vydierkované. Zostávajú prázdnom, ale zároveň tvoria text príbehu. Zostávajú spomienkou, ale tá je prítomná a viditeľná. Príbeh tu zároveň je aj nie je.

Tvorba textov a taktiež výroba ručného papiera sú dlhotrvajúce, prirodzene so sebou nesú esenciu času. Sú veľmi sústredené, dôkladné, človek pri nich musí byť plnou pozornosťou. A

to má veľkú spojitosť s bdelosťou v živote. Je to akési cvičenie na zlepšenie sústredenosti, ako všetky ručné práce. Pri procese môžeme zažívať svoje vnútro, načúvať si, je to meditatívny proces.

Práce autorov s podobnou tematikou

Mary Oliver, americká poetka, napísala krásne básne blízke námetom v mojich textoch. Tiež si všima drobné príbehy prírody - let a spev vtákov, svojho psa s krásnymi tmavými očami, skákajúce kobylky, meniacu sa oblohu, hmýriaci sa oceán... Sleduje ich so zatajeným dychom a prirovnáva ich k modlitbe:

...

„A pak začal zpívat střízlík v keři ptačího zobu.

Byl určite naprosto nadšený,

nevím proč. A vlastně, proč ne.

Nebudu tě přemlouvát, ohledně čehokoliv, čemu věříš

nebo nevěříš. To je tvoje věc.

Ale myslela jsem na střízlíkiv zpěv, co jen to může být
když ne modlitba?

A tak jsem jen poslouchala, mé pero ve vzduchu."

Ďalším je Henry David Thoreau, pri jeho opisoch prírody a myšlienkach zostávam očarená. V knihách ako Walden, aneb život v lesích alebo Toulky prírodou si všima úžasných detailov, od rýchlych pohybov zvierat až po najjemnejšie detaily ako sfarbenie vody v jazere, v rôznych obdobiach, v rozličných výškach, v inú dennú dobu. Často tieto jemnosti spája s tichom a slovom posvätný: *„Když v hlubinách přírody objevím nějakou krásu, připomene mi onu klidnou a tichou atmosféru, v níž se o ní má rozjímat, nepopsatelnou samotu života - tak je tichá a skromná. Na krásu obsaženou v lišejnicích je třeba hledět z toho nejposvátnějšího, nejtiššího koutu."*

Taktiež tvrdí, že príroda chce byť videná, je tu pre to, aby bola vnímaná a priamo nás k tomu vyzýva: *„Příroda snese i to nejdůkladnější pozorování - vyzývá nás, abychom přiblížili svůj zrak až k tomu nejmenšímu listu a z hmyzí perspektivy pohlédli na jeho pláň. Nemá žádná prázdná místa - každá část je plná života."*

V súvislosti s tvorbou ručného papiera je mi veľmi blízka práca Jiřího Hynka Kocmana, brnenského umelca, ktorý kedysi viedol na FaVU dnes už neexistujúci Ateliér papír a kniha. V archíve moravskej galérie som mala možnosť dotknúť sa jeho knižných experimentov a počuť pár slov o ňom a jeho práci s papierom od Jany Písařikovej. Rozprávala o tom, ako zrecykloval rôzne knihy a taktiež do nich pridával rôzne čaje. Z jeho prác sála veľký vzťah a cit k papieru samotnému. Papier bez akéhokoľvek textu, vnímať hmatom jeho štruktúru a zrakom jeho jemnú farbu.

V ateliéri pana Kocmana vznikali veľmi zaujímavé knižné experimenty. Napríklad Báseň pshaná na vodu od Kláry Nejedlé, Kniha - písek od Barbary Slezákové alebo Kniha o knihovně od Karla Bařiny.

Moja práca s textom môže byť príbuzná umeleckému prúdu - vizuálna poézia. Autori tohto prúdu ako Jiří Kolář, Ladislav Novák, Bohumila Grögerová, Josef Hiršal sa hrajú s textom, vytvárajú rôzne obrazy a hříčky. Avšak to nie je primárny cieľ toho, čo vytváram. Mne ide skôr o to čítanie, o stretnutie čitateľa, papiera a textu. V niektorých prípadoch tiež sa sústredia na médium papiera, nielen na prácu s textom, Jiří Kollár pracoval s kolážou.

Všednosťou sa v textovej podobe zaoberal aj Tomáš Vaněk. V jeho diele Particip č.39 zbieral vety, ktoré popisujú jednoduché situácie, o ktorých by sa dalo povedať, že ich poznáme takmer všetci: *„Pokaždé, když používám lepicí pásku, nikdy nemůžu najít naposledy ustríhnutý konec. Do dveří, které se otevírají táhnutím, často tlačím a tahám za ty, do kterých se má tlačit. Občas, když slyším zpěv ptáků, myslím si, že mi zvoní mobil. Když krájím cibuli, vnímám, že ji se mnou právě nyní krájí nespočet lidí v celém vesmíru.“*

Ďalšia podobnú súvislosť je možné nájsť v konceptuálnom umení. Ale zd'aleka mi nejde o jeho strohosť, ale naopak o rozohranie pocitov, dojmov, prchavých okamihov. Ktoré sa spájajú s impresionistickou maľbou. Takže by sa moje dielo dalo označiť ako "impresionistický konceptualizmus".

Inštalácia

Zo zbierky textov mala byť pôvodne kniha. No postupom času, sa mi zdala príliš zviazaná. Tiež mi neprišlo vhodné, aby boli texty za sebou nejak striktne radené. Každý text má pre mňa sám o sebe hodnotu, no zároveň sú celkom.

Volím teda iný spôsob vytvorenia knihy. Bez začiatku a konca. Kruhovú knihu, veniec. Žiadny z príbehov nie je prvý ani posledný. Nie sú ani zviazané, dajú sa z kruhu voľne vyňať. Po prečítaní ho môže človek vrátiť na pôvodné miesto, alebo ho dať na miesto, ktoré je zrovna voľné. Konkrétne umiestnenie na stole nie je dôležité. Je to rovnaké ako keby sme ich vybrali z minulosti. Prítomné sa stávajú tým, že si ich prečítame, pozeráme sa na ne, imaginujeme si ich a nechávame ich vstúpiť do nášho pohľadu.

V spojitosti s touto inštaláciou je mi veľmi blízka myšlienka Heideggera o venci v hlave, ktorú spomína Anna Hogenová v knihe Žit z vlastního pramene: „...když řekne, že co člověk v hlavě má, je věnec. V tom věnci je spousta kytek a vždycky se jedna kolem druhé ovine, pak se tam do toho dávají trávy a pak je z toho kruh, věnec, a ten věnec vlastně nikde nemá začátek ani konec a všechno je to navzájem propletené. Čili ty když jsi na nějakém místě toho věnce, na jednom malém místě, tak kytky, kde je to malé místo, je propletená se spoustou

jiných kyttek a trav. A kytky a trávy, které jsou propletené s tou kytkou, kde máš ty prst, jsou spojeny s jinými kytkami. Vlastně s celým věncem.”

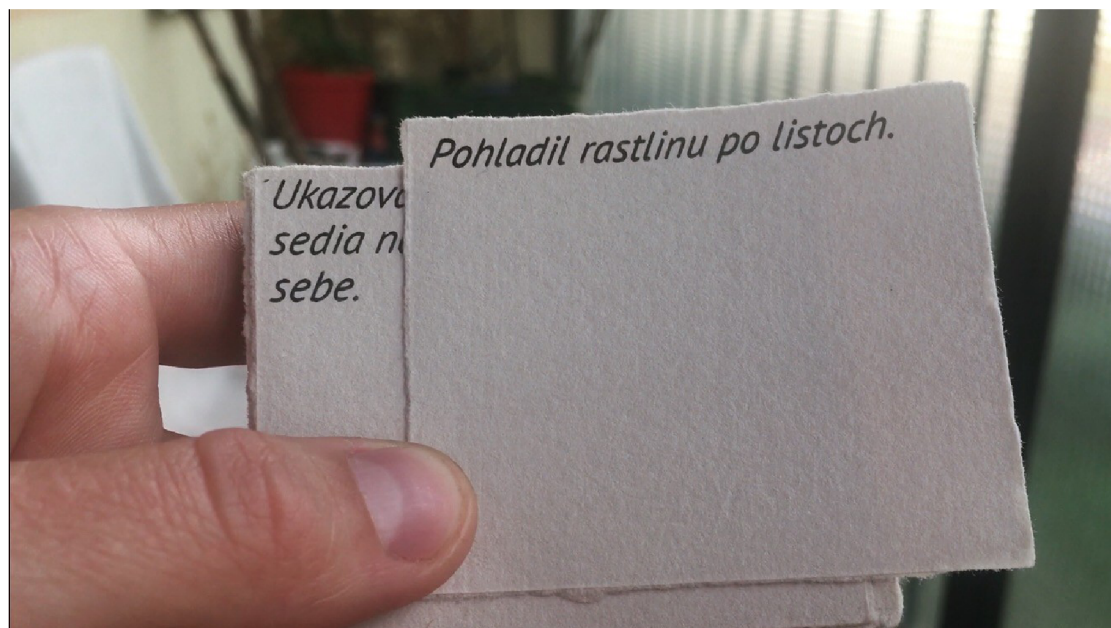
Pre papiere, stránky "knihy", som vytvorila špeciálny stôl, stojan. Je to kruhový stôl s priemerom 120 cm a výškou 61 cm, stojí na štyroch mnou opracovaných nohách. Do dosky stola som vyvrtala dierky, do tých sa vkladajú paličky, medzi ktorými papiere stoja.

Postupovala som tak, že som si voľne navrtala pár prvých dierok, vložila paličky a postavila papiere. Pomaly som pridávala a pridávala, až som zaplnila celý stôl. Takže nie je vyplnený pravidelne, skôr intuitívne.

Diváci teda môžu papiere, stránky knihy voľne vyberať a zase vkladať, je teda možné kolektívne čítanie “knihy”, kedy každý číta inú stránku, iný príbeh, ale zároveň rovnakú knihu.

Text jednotlivých príbehov nie je viditeľný z diaľky. Aby sa s ním človek mohol zoznámiť, musí pristúpiť až k stolu a vybrať jeden z papierov. Ale ani potom nie je úplne ľahké príbeh prečítať. Čitateľ musí vynaložiť určité úsilie, nájsť svetlo vhodné na čítanie, musí zviditeľniť prázdno dierok, aby sa jeho oči stretli s príbehom. Divák teda musí byť aktívny, musí sa otvoriť stretnutiu s príbehmi.

OBRAZOVÁ ČÁST

Kartičky na čítanie, text na papieri, 7 x 6 cm, jar 2019

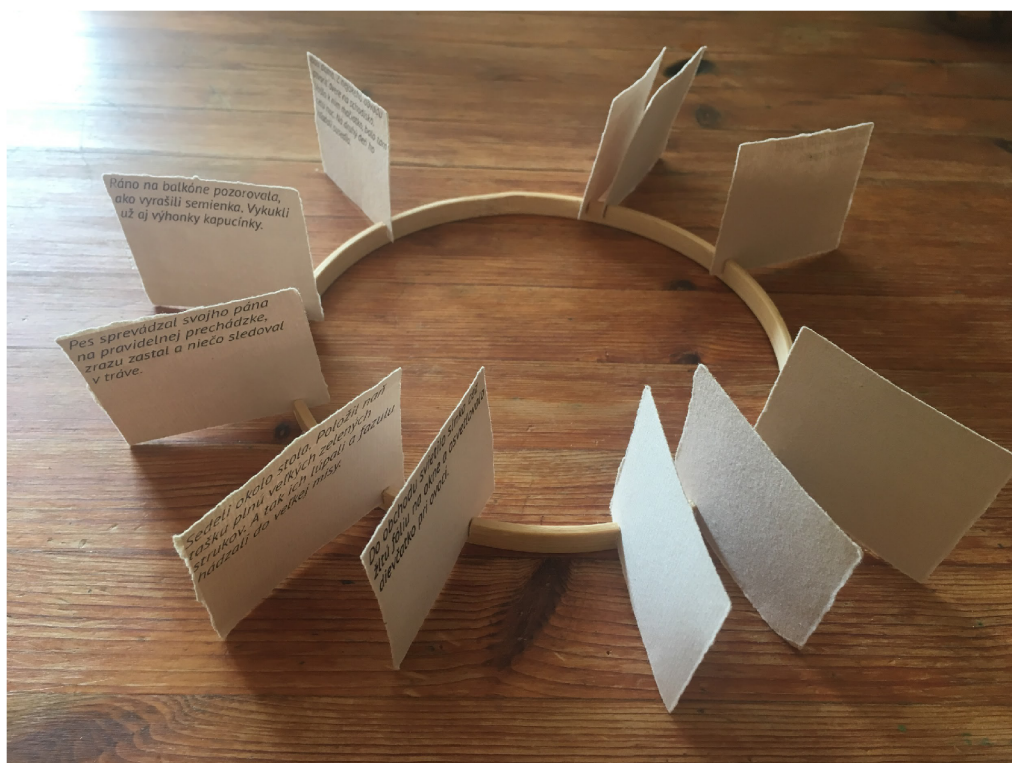
Papierová kaša, zima 2019

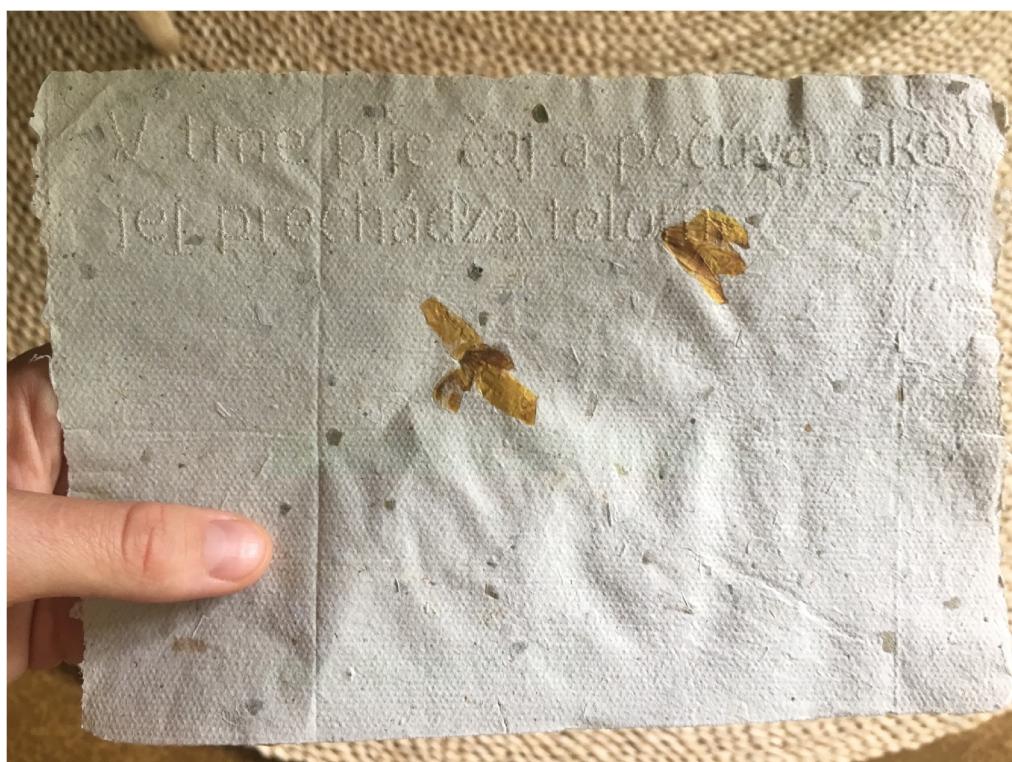
Skica, tlač razítkom na ručný papier, zima 2019

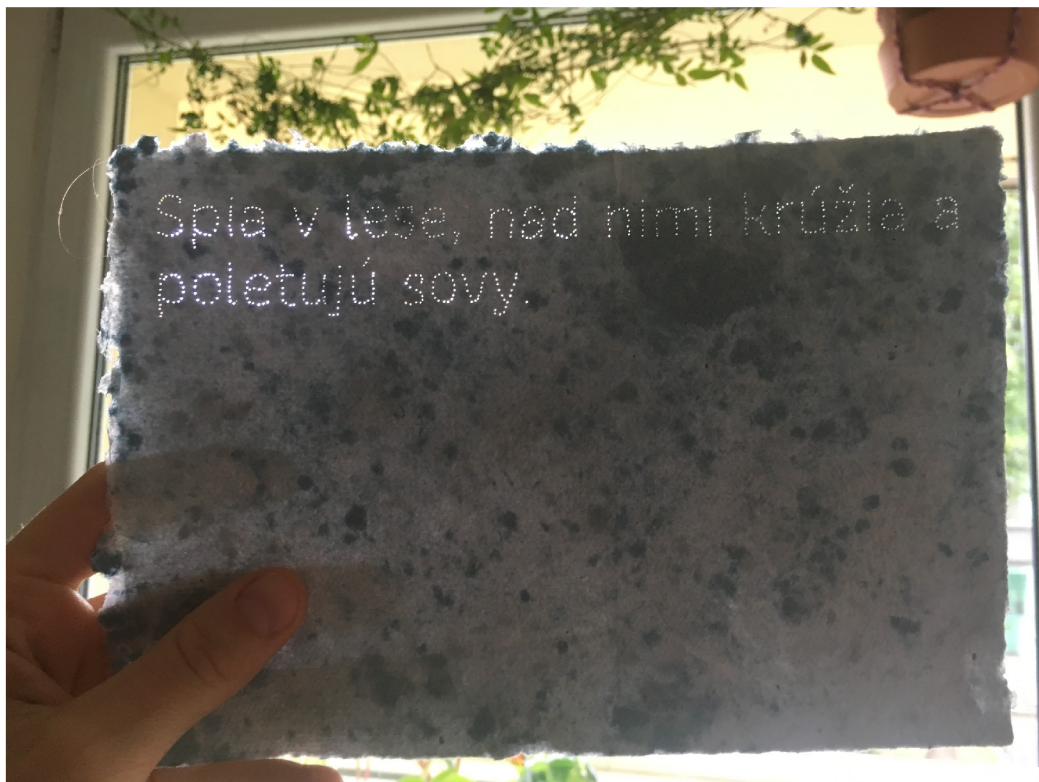
Skice, pretlačanie textov riedidlom na ručný papier, jar 2020

Skica inštalácie, jar 2020

Ručný papier s dierkovaným textom, 21 x 15 cm, jar 2020

Presvetlený ručný papier s dierkovaným textom, 21 x 15 cm, jar 2020

Stôl, stojan na ručné papiere, priemer 120 cm, leto 2020

Stôl vyplnený papiermi, priemer 120 cm, leto 2020

Detail papierov v stojane, leto 2020